

FØNIKISKE METALSKÅLE FRA CYPERN—DEN EKLEKTISKE STIL SOM UDTRYK FOR ”FØNIKISK KUNST”

AF MARIA SOMMER

Indledning

Denne artikels titel er ”Fønikiske metalskåle fra Cypern - den eklektiske stil som udtryk for ”fønikisk kunst””. Artiklen indledes med et historisk afsnit om Cypern. Her fortælles om den fønikiske kolonisering af Cypern i det 9.årh.¹, og produktionen af metalskåle før fønikernes ankomst. Et enkelt eksempel på en proto-cypriotisk skål gives for at vise forskellen på proto-cypriotiske og cypro-fønikiske skåle. Dernæst følger et overordnet afsnit om cypro-fønikiske skåle: fundkontekst, produktionsområde, stiltræk og identifikation beskrives. Artiklen vil kun behandle cypro-fønikiske ”patera”-skåle og ikke andre typer fønikerskåle såsom dybe kannelerede skåle. Da det ikke er muligt at beskrive alle 22 skåle fundet på Cypern udvælges *Amathus*- og en af *Daliskålene* som eksempler på ”klassiske” fønikiske skåle. De vil kort blive beskrevet og frisescenerne diskuteret. Med udgangspunkt i det to udvalgte skåle diskuteres den eklektiske stil: Hvilken stilart ses på skålene? Hvor stammer scenerne fra? Artiklen ligger vægt på den stilistiske diskussion. Herefter følger perspektiveringsafsnittet ”Fønikiske metalskåle i Etrurien”: antallet af skåle fra Etrurien samt fundkontekst nævnes; to udvalgte fønikiske skåle (E2 & E6) fundet i Etrurien beskrives meget kort, og stilen diskuteres. Er dekorationen på skålene fra Etrurien magen til den på cypro-fønikiske skåle? Orientaliserings-debatten behandles kort til sidst i afsnittet. Artiklen afsluttes med en konklusion.

Artiklen baseres hovedsageligt på bogen ”Phoenician bronze and silver bowls from Cyprus and the Mediterranean” (Markoe 1985), da det er den eneste bog der findes specifikt om cypro-fønikiske skåle. Flere artikler anvendes også bl.a. Gjerstad (1946). Artiklen skal ses som en bred introduktion til cypro-fønikiske skåle og deres kunsttradition (den eklektiske stil)² og diskussionen herom, og ikke som en dybdegående artikel om kronologisk og typologisk arbejde.

Cypern: et historisk afsnit

Kolonisering

Øen Cypern ligger i det østlige mediterrane område ud fra kysten til nutidens Tyrkiet, Syrien og Libanon, datidens Anatolien (Lilleasien), Syrien og Fønikien. På en klar dag kan man se fra øens østligste punkt til Libanons kyst, så øen ligger relativt tæt på fastlandet. Øens geografiske placering har været strategisk

---

¹ Alle årstal i artiklen er f.v.t.

² Eklektisk stil skal i denne artikel forstås som en sammenblanding af forskellige stilarter og stiltraditioner, f.eks. sammenblandingen af egyptiske, syriske og fønikiske motiver, stile og kunsttraditioner på visse skåle.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

eftertragtet, da den ligger velplaceret i forhold til forhistoriske og antikke handelsruter.

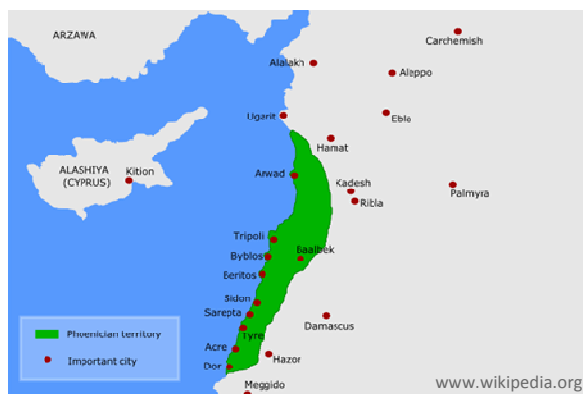

Fig. 1: Den geografiske placering af Cypern

Cypern har været en handelsdestination og et stop på vej mod det ægæiske handelsområde. Øen har givet de rejsende læ og ly for blæst og strøm, når de sejlede langs øens bugter og kyster. De første spor af menneskelig tilstedeværelse kan dateres til Neolitikum³. Øens beliggenhed og frugtbarhed har gjort Cypern yderst attraktiv at bosætte sig på. Øens kobber-depoter resulterede i en rig kultur, og fra bronzevalderen var der en veletableret kultur på Cypern. Øens geografiske placering har tidligt gjort øen til en smeltdigel af forskellige stilarter og genstandstyper produceret på øen såvel som andre steder. Øen var et skæringspunkt for den ægæiske og mellemøstlige kultur⁴.

Fønikiske genstande (keramik) kan spores tilbage til det 11. årh., hvor øen kommer til at spille en vigtig rolle for fønikernes handel vestover. Det er dog først i anden halvdel af det 9. årh. at fønikerne koloniserer Cypern. Kition (Kt(y) - punisk) menes at være den første fønikiske koloni og lå på den sydøstlige del af øen. De første kolonier var placeret på den østlige del af øen tættest på fastlandet Fønikien. Dateringen af byen og dens grundlæggelse bygger på V. Karageorghis' udgravninger af Kition, som afslørede et Astarte-tempel med første bygningsfase i sen 9. årh.⁵. To bronzeskåle med indskrifter fundet i nærheden af Amathus bidrager med en datering, som fastslår at fønikiske kolonier eksisterede på Cypern i midten af 8. årh.⁶. En datering af fønikernes kolonisering af Cypern bygger således hovedsageligt på epigrafisk evidens.

³ Den Store Danske Encyklopædi under Cypern & Fønikien.

⁴ Moscati 1988, 152. Bikai 1989.

⁵ Markoe 1985, 7. Karageorghis 2005, 107: K. har i sine nyere udgravningsbind valgt at ændre den første datering af Astarte-templets første fase fra midt 9. årh. til mellem 800-725. Han mener dog, at fønikerne dukker op lidt før, nemlig i sen 9. årh. Der er fundet andre fønikiske indskrifter fra samme periode i Kition.

⁶ Markoe 1985, 7. Markoe 2000, 170. Moscati 1988, 152-53. Indskriften fortæller at: "guvernøren af Khartihadast, tjener af Hiram, Sidonernes konge" dedikerer disse skåle til Baal af Libanon". Khartihadast er blevet identificeret som Kition, og Hiram er Hiram II konge i Tyre i midten af 8. årh. Den assyriske konge Tiglath-Pileser III nævner at Hiram II betaler tribut i 738. Deraf en datering til midt – sidste del af 8. årh. Aubet 1987, nævner (uden reference til en kilde) at øen koloniseres i 820. Karageorghis 2000, 151: Både Fønikien og Cypern var under assyriske herredømme i det 8.-6. årh. og betalte derfor tribut til deres assyriske "konge" (fig. 2).

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Fig. 2: Fønikere betaler tribut til assyrisk konge – relief fra Ashurnasirpal II's palads (883-859)

Fønikerne og metalskålsproduktionen

Produktionen af metalskåle går langt tilbage i tiden – også før fønikerne bliver dominerende inden for produktion af og handel med luksusvarer. Der eksisterede allerede i Egypten en metalskålsindustri fra det 18. dynasti og fremefter (1550-1295—>)⁷. I Ugarit i Syrien er produktionsværksteder også lokaliseret, og der er ligeledes i byen fundet guldsåle fra sen bronzealder⁸. Disse egyptiske og syriske håndværkscentre har i bronzealderen og tidlig jernalder været de ypperligste producenter af luksusmetalvarer⁹. Skålenes dekoration var udpræget egyptisk eller nordsyrisk, og en eklektisk stil fandtes således ikke på skålene.

Fig. 3: En af guldsålene fra Ugarit ca. 1450-1365 (datering diskuteres stadig)

⁷ Gouda, V.K. *et al*, 2008. Ædelmetal produktionen er over 5000 år gammel, og egypterne havde guldminer i hele landet.

⁸ Gjerstad, 1946.

⁹ *Ibid*, 1946.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Før fønikerne bosætter sig på Cypern produceres metalskåle på øen, og skålene laves også sideløbende med de fønikiske. Skålene er i enten bronze, sølv eller forgyldt sølv, og er lavet i lav repoussé. Kronologi og oprindelse diskuteres stadig. Skålene blev i 1946 inddelt i en omdiskuteret typologisk og kronologisk orden for at skelne skåltyperne. Inddeling blev lavet af Gjerstad (1946), men Markoe (1985)¹⁰ følger ikke opdelingen i sin bog (han kalder alle skålene for cypro-fønikiske)¹¹. Gjerstad's inddeling bliver her nævnt for at give et overblik over produktionsudviklingen i tidlig jernalder. Skålene inddeles ifølge Gjerstad i grupperne¹²:

Proto-Cypriotiske

Neo-Cypriotiske

Cypro-egyptiske

Cypro-fønikiske

Cypro-græske

De 5 gruppers inddeling har subinddelinger og er baseret på stilistiske træk, som naturligvis også har givet anledning til debat. De tidligste proto-cypriotiske skåle dateres til lige efter 1200, andre til det 8. årh. Hoveddelen af metalskålene menes at være produceret i det 7. årh. både af fønikere og lokale håndværkere. Eksistensen af en mere præcis kronologi og typologi findes ikke.

Til den første kategori tilskrives skålen på fig. 4¹³. Den måler H. 3,9 cm og Dia. 13,1 cm, hvilket er mindre end cypro-fønikiske skåle. Skålen er lavet i bronze med lav repoussé-dekoration.

---

¹⁰ Markoe 1985, 149-156.

¹¹ Gjerstads inddeling bliver valgt som eksempel på en kronologisk skåleinddeling, da Markoes inddeling synes upræcis og rodet. Alle skålene i hans inddeling kaldes cypro-fønikiske uden at tage højde for, at enkelte ikke er produceret på Cypern samt ikke har den kendte eklektiske stil som kendetegner cypro-fønikisk skålkunst.

¹² For en grundigere typologisk og kronologisk beskrivelse se Gjerstad 1946 & Markoe 1985, 149-156.

¹³ Markoe 1985 mener at skålen ikke er proto-cypriotisk, men et tidligt eksempel på en cypro-fønikisk skål. Han er ikke enig med Gjerstads 5-inddeling af skålene. I artiklen bliver Gjerstads inddeling fulgt for at give et overblik, og derfor er det nødvendigt at indsætte skålen under sin retmæssige gruppe. Det vides ikke præcist om skålen er proto-cypriotisk eller cypro-fønikisk, da det stadig debatteres. Skålen er dog af ringere kvalitet end de senere nævnte skåle, hvilket dog også kan skyldes råmaterialet (bronzen). Skålen er i artiklen kategoriseret som proto-cypriotisk.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Fig.4: Proto-cypriotisk skål fra Idalion

Skålen har en central rosette-medaljon med tre såkaldte kabel-bånd snoet omkring rosetten, den mellems-te frise og den ydre kant af hovedfrisen¹⁴. Kabelbåndstypen er almindelig på proto - og neo-cypriotiske skåle. Den mest interessante del af skålen er frisen med de dansende kvinder. Kvinderne ligner hinanden og deres tøj er identisk. Der er tale om en processions-offer-scene, som ofte ses i syrisk kunst¹⁵. Lotus-blomsten med de tre blade er ikke usædvanlig at finde i cypriotisk kunst¹⁶. De tidligere cypriotiske skåltyp-er integrerer også syriske, assyriske og egyptiske motiver og scener, men stilen assimileres og ændres til at have cypriotisk islæt (f.eks. dragter og frisurer)¹⁷. Den nærorientalske inspiration er ikke overraskende siden øen ofte var under syrisk eller assyrisk herredømme. Proto- og neocypriotiske skåle er som oftest dårligere lavet og derfor af ringere kvalitet end fønikiske metalskåle. Dette gælder specielt decorationen og udførelsen af repoussé.

¹⁴ Typologisk oversigt over bånd-typer, Markoe 1985, 158.

¹⁵ Gjerstad 1946, 4. Tubb 2003.

¹⁶ Senere "overtager" fønikerne lotusblomstdecorationen og ændrer dens udseende en smule. Lotus-palmette-decorationen er et af de eneste oprindelige fønikiske elementer i den senere eklektiske stil.

¹⁷ Coldstream 1986, Karageorghis 1999.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Cypro-fønikiske skåle

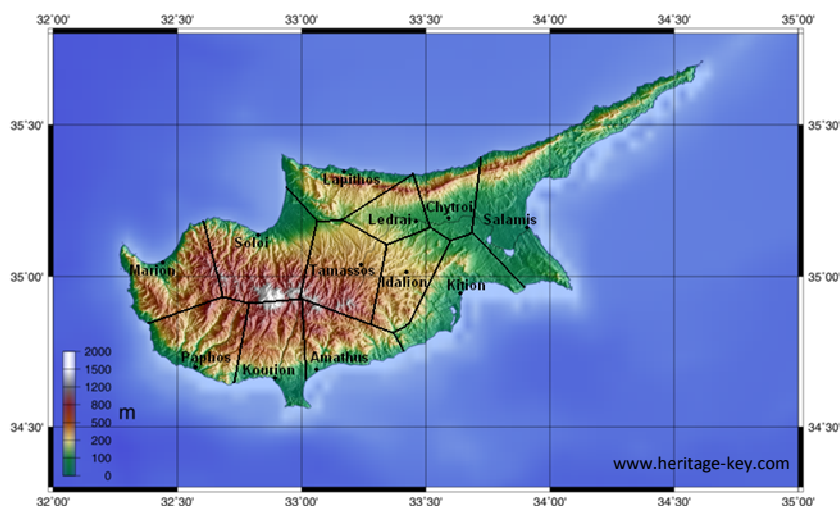

Fig. 5: Cypern inddelt i fønikiske områder

Der er i alt fundet 22 cypro-fønikiske skåle på Cypern fra syv forskellige lokaliteter (Kourion, Amathus, Idalion, Tamassos, Salamis, Palaepaphos & Armou) hvoraf ti fundkontekster er identificeret. Skålene findes primært i kammergrave, hvilket bl.a. er tilfældet med Amathus-skålen. Otte ud af 22 skåle kommer fra den såkaldte Curium skat, som menes at tilhøre en royal grav, men som blev fundet som depotfund i et tempel¹⁸. Kun to skåle er fundet uden for en gravkontekst på bakken ved Akropolis i byen Idalion nær en helligdom¹⁹.

Fønikernes evner til at lave metalarbejder nævnes i primære skriftlige kilder bl.a. i Det Gamle Testamente samt i Homers Illiaden (skrevet i 8.årh)²⁰. Om skålene blev produceret på Cypern vides ikke med sikkerhed, men der er grund til at tro at nogle af dem blev. Produktionscentre kan geografisk ikke lokaliseres, hverken på Cypern eller i resten af det fønikiske område²¹. Det er stilistisk set vanskeligt at identificere en fønikisk hjemlandstradition, da fønikiske "patera"-skåle ikke er fundet i Fønikien. Der er dog evidens for en metalindustri i Levanten i samme periode, men kun et enkelt fragment af en (måske) fønikisk skål er fundet i Megiddo²². Det kan skyldes, at der kun er relativt sparsomme udgravninger i området grundet nutidig borgerkrig. Der er dog fundet andre typer af skåle bl.a. i Byblos²³. Derfor er det ikke muligt at

¹⁸ Karageoghis 2002, 151-157.

¹⁹ Markoe 1985.

²⁰ Se Ibid 1985, 6 for referencer. Markoe 2000, 148. I Det Gamle Testamente nævnes fønikerne i forbindelse med metalarbejdet på templet i Jerusalem. I Illiaden nævnes en sidonisk sølvkrater af ypperligste kvalitet, som gives som præmie til Achilles ved gravlegene for Patrokles. Sidoner var et andet navn for føniker, og beskrev dem "som kom fra Sidon".

²¹ Markoe 2000, 149.

²² Markoe 1985, skriver at dette fragment muligvis kan være af den fønikiske skåltype, men i dag mener man ikke at dette er tilfældet.

²³ Markoe 1985, 99

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

identificere en fønikisk metalskålsproduktion i Levanten. På Cypern derimod er der evidens for en metalskålsproduktion inden fønikernes kolonisering, som fortsatte mens fønikerne levede på øen. Øens kobberressourcer har bidraget til en tilgængelighed til et vigtigt råmateriale – et råmateriale som fønikerne handlede med (oksehudskobberbarrer). Sølv, bronze og guld må være importeret til øen, måske som et led i fønikernes handels ekspansion. Råmaterialerne drev handlen i det nærorientalske og vestmediterrane område.

Identifikationen af fønikiske metalskåle sker hovedsageligt på baggrund af stilistiske træk. Derudover indikerer skålenes brede geografiske distribution ligeledes et fønikisk ophav; udbredelsesmønsteret i det østmediterrane område stemmer overens med den viden man har om fønikiske handelsaktiviteter (fig. 6)

24

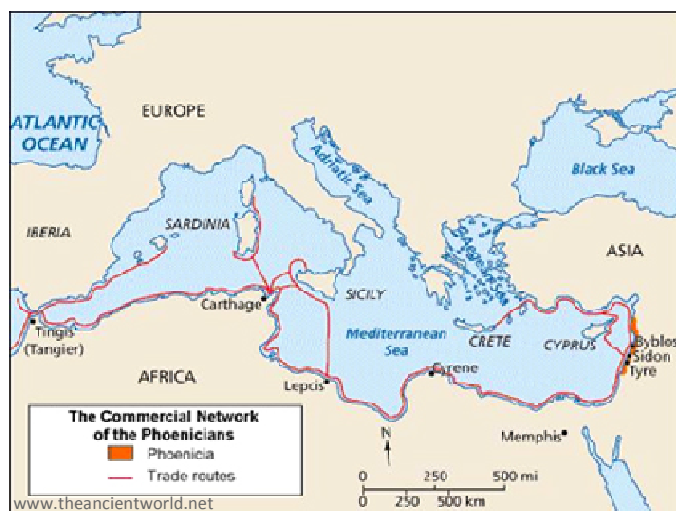

Fig 6. Fønikiske handelsruter

Skålene er fundet spredt over det mediterrane område og nærorienten: de er fundet på Kreta, på det græske fastland f.eks. i Olympia, Rhodos, Spanien, Italien, Syrien, Assyrien m.m. Kun fønikerne havde et så bredt og komplekst handelssystem, og nåede så langt omkring med deres skibe. Nogle skåle har fønikiske indskrifter, som enten fortæller navnet på håndværkeren eller ejeren af skålen, og kan derfor identificeres som fønikiske. På næsten alle fønikiske skåle ses den eklektiske stil – nogle med lokal islæt (Etrurien).

Amathus-skålen: Skålen er lavet i sølv med lav repoussé-dekoration. Den måler: H. 3,6 cm. Dia. 18,8 cm²⁵.

Den blev fundet i Amathus på Cypern 1975 i en kammergrav. Skålen blev fundet i en kobberkedel og fremstår fragmenteret, da en relativ stor del af skålen mangler.

²⁴ Aubet 1987

²⁵ Markoe 1985, 172

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

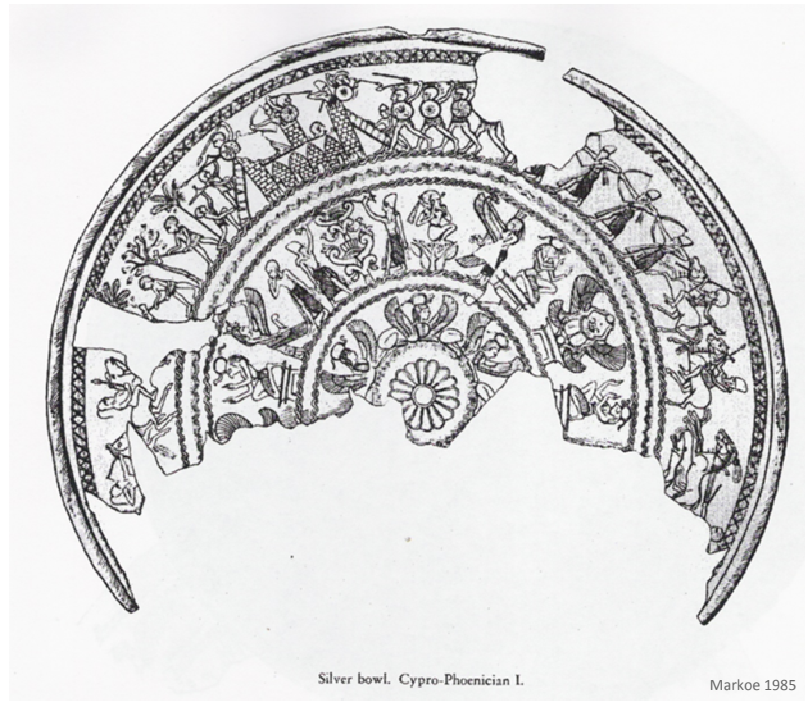

Fig. 7. Amathus-skålen

Skålen har fire ornamentikbånd med forskellige typer snoninger, bl.a. det tidligere sete kabelbånd. I midten af skålen er der en lotusblomst, som adskiller sig fra den proto-cypriotiske. Skålen består af tre frisebånd med scener:

På den inderste frise ses siddende sfinkser med åbne vinger og en solskive med en slange på hovedet. Denne type sfinks skal forbindes med gudinden Isis, som også ses på den mellemste frise (fig. 8). Scenen er egyptisk, og det samme er stilen.

Fig. 8. Isis vist med åbne vinger – lignende stilling ses hos sfinkserne på Amathus-skålen

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Den mellemste frise viser en skarabæ med solskive, to siddende Re-Harakhte, gudinden Isis med udbredte vinger (ligesom sfinkserne), Harpokrates (Horus i skikkelse af et menneskebarn) på en lotus, to royale figurer i assyrisk tøj ved en lotus-palmette, Horus igen (nu som voksen menneske) og, Isis' søster gudinden Nephthys²⁶. Scenerne er taget fra den egyptiske gudeverden, men assyriske figurer er integreret i den egyptiske scene.

Det yderste frisebånd viser en angribende hær, som prøver at belejre et fort. Hæren består af et infanteri af spydkastere og bueskytter, og et kavaleri med en stridsvogn efter sig længst mod højre. Alle figurerne er drejet hen mod fæstningen. Figurernes komposition er tidligere set på proto-cyprotiske skåle²⁷, men scenen er af assyrisk oprindelse og ses på andre skålefriser samt paladsrelieffer (fig. 9 & 10). Nogle figurer har assyrisk udseende med langt skæg og hatte, mens andre ligner egyptere²⁸.

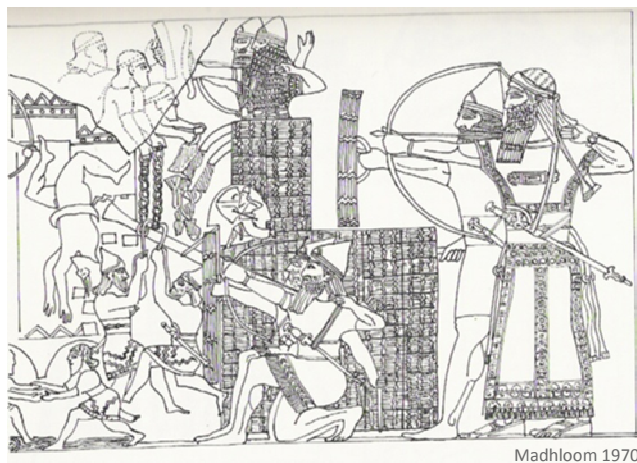

Fig. 9: Relief af assyrisk belejring på en Nimrud skålene (883-859)

Fig. 10: Relief af belejring fra Ashurnasirpal II's palads (883-859)

²⁶Markoe 1985, 173.

²⁷Gjerstad 1946, 10.

²⁸Myres 1933.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Amathus-skålens friser er en blanding af assyriske og egyptiske scener og stilarter. Gudescener er karakteristisk for egyptiske kunststil, hvor gudefamilierne ofte vises sammen (f.eks. Isis, Horus, Osiris, Nephthys m.m.). Skarabæen med solskiven er også et klassisk egyptisk symbol, som symboliserer solopgang og forvandling. Krigsscenen er som tidligere nævnt typisk assyrisk. Lignende scener ses på neo-assyriske relieffer (fra Ashurnasirpal II's palads), samt på en af skålene fra Nimrud depotfundet (fig. 9 & 10). Denne type belejrings-krigscene ses ikke i egyptisk kunst. Ingen af friserne har fønikiske scener eller islæt på nær lotus-palmette-dekorationen. Den fler-inddelte lotus-palmette-plantе ses også på en af Dali-skålene, samt andre fønikiske skåle. Amathus-skålen er et eksempel på en "klassisk" cypro-fønikisk skål, hvilket også er tilfældet med næste skåleksempel.

Dali-skålen: Skålen er lavet i sølv men er forgyldt. Den måler: H. 3,6 cm. Dia. 18,5 cm, og er ca. samme størrelse som Amathus-skålen. Disse mål er typiske for fønikiske "patera"-skåle.

Fig. 11. En af Dali-skålene

Denne skål er en af to fundet på Akropolis i Idalion i forbindelse med en ulovlig udgravning i 1849³¹. Skålen er lokaliseret uden for den typiske fundkontekst – gravkonteksten – da den blev fundet nedlagt i en terrakottavase ved et Athene-tempel³². Skålen har tre ornamentikbånd, to frisebånd og en centerfrise:

²⁶Markoe 1985, 173.

²⁷Gjerstad 1946, 10.

²⁸Myres 1933.

³¹Markoe 1985, 170. De to Dali-skåle blev fundet sammen med ti andre sølvskåle. De andre skåle blev ødelagt og omsmeltet af den lokale guldsmed. De to Dali-skåle blev reddet af den fransk-cypriotiske konsul.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Centerfrisen viser en egyptisk farao, som besejrer en gruppe fjender. Over ham flyver en bevinget solskive og Horus er vist som falk. Bag ham står en skægget tjener med et lig over nakken.

Den mellemste frise viser forskellige typer sfinkser, nogle med menneskehoved, andre med falkehoveder³³. Alle nedkæmper en mand, som ligger under fabeldyret.

Den ydre frise viser en alternativ løve-jagt-scene: nogle mænd kæmper mod løver eller griffer, og andre bærer på de nedslagtede kattedyr og storkelignende fugle.

Skålens scener er som tidligere set en blanding af egyptisk og assyrisk kunst. Medaljon-scenen er typisk egyptisk; en scene som stammer fra før dynastiernes oprindelse (fig. 12 & 13). Scenen er populær gennem hele den egyptiske periode, og ses på flere friser bl.a. friser fra Tuthmosis III og Ramses II's tid. Scenerne bliver populære i den fønikiske metalskålkunst og ses på flere skåle (altid i medaljonen) fra bl.a. Salamis og Kourion på Cypern, og på en sølvskål fra Praeneste i Etrurien (fig. 14).

Fig. 12: scenen med den besejrende farao er et gammelt egyptisk motiv, fra præ-

Fig. 13: Tuthmosis III besejrer sine fjender, 18. dynasti, ca. 1450

³² Brown 1992.

³³ Markoe 1985, 171.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Fig. 14: Besejrende farao-motiv på fønikisk skål fra Praeneste, Etrurien, 7.årh.

Midterfrisen er en blanding af egyptisk og assyrisk tradition: sfinkserne er en sammenblanding af de to stilarter, mens sfinksernes nedslagtning af fjenden er et assyrisk motiv. I egyptisk kunst vises sfinkser oftest som rolige vogtere, og ikke som voldelige væsner. Den yderste scene er klassisk assyrisk; løvescener er fremtrædende inden for neo-assyrisk kunst, og forekommer på adskillige relieffer (fig. 15)³⁴. På denne skål er nogle af jægerne dog iklædt den egyptiske klædedragt *shenti*, mens andre bærer skind og har skæg, hvilket må være en assyrisk tradition. Denne eklektiske løvejagtsscene ses også på den anden Dali-skål, men med et større assyrisk islæt (fig. 16). Her ses også den fler-inddelte lotus-palmette, som ses på Amathus-skålen; en af de få oprindelige fønikiske dekorationer.

Fig. 15: Scene af assyrisk royal løvejagt, Ahurbanipal, 668-631

³⁴ Porter 2003.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

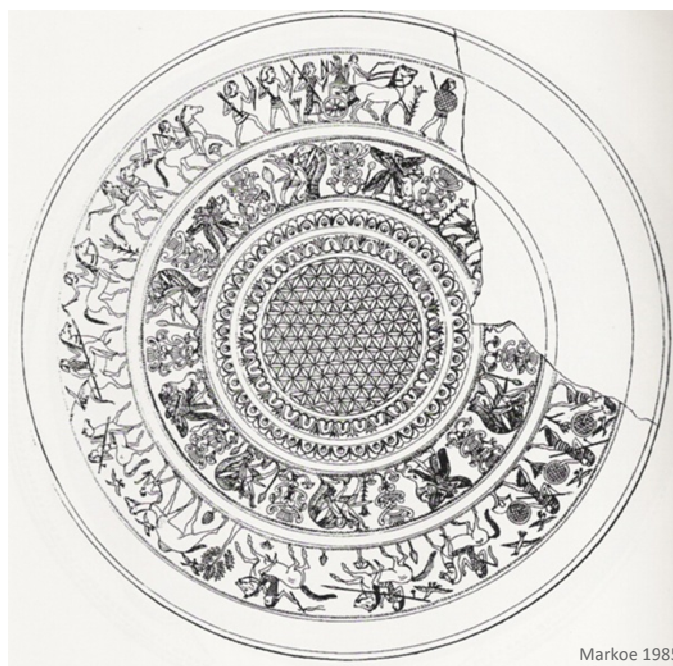

Fig. 16: Den anden Dali-skål med løvejagt og lotus-palmette

Sammenblandingen af assyriske og egyptiske stilart er almindelig på cypro-fønikiske skåle. Fønikerne anvender ikke kun klassiske assyriske og egyptiske scener på skålene, de blandes også sammen, så egyptere optræder i assyriske scener og vice versa. Derudover sammensmeltes de to stilarter, så begge stile kan forekomme i én skålfrise. Til gengæld er scenerne inden for hver enkelt frise ofte typisk assyriske eller egyptiske; en klassisk egyptisk gudscene, en assyriske løvejagt eller en myte. Måske har det været vigtigt at skelne frisescenerne fra hinanden; at hver scene fortalte en velkendt historie om f.eks. et slag, en myte m.m. (som muligvis var bestilt af køberen). At egyptere optrådte i assyriske løvejagt-scener, og assyrere i egyptiske gudescener var åbenbart stilistisk acceptabelt.

En decideret fønikisk kunst- og stiltradition ser umiddelbart ikke ud til at være blevet skabt på fastlandet³⁵. Den eklektiske stil behøver dog ikke være et udtryk for mangel på kreativitet, men er måske blevet skabt af samfundsmæssige og politiske faktorer på Cypern (og i Levanten)³⁶. Øen, hvor stilen muligvis er blevet skabt, har skiftevis været under egyptisk, syrisk og assyriske herredømme (og påvirkning), hvilket har kreeret et område med skiftende dynamiske stilindtryk. At fønikerne har valgt at sammenblende disse to højkulturers "imperiumskunst" har måske været en måde at undgå at favorisere en højkulturs kunststil. Fønikernes geografiske placering har skabt gode handelsmuligheder med højkulturerne, og derfor har det

³⁵ Brown 1992. En typisk fønikisk stil (udover den eklektiske stil) ses ikke; dog kan den tredelte lotusblomst siges at være typisk fønikisk. Denne blomst ses også på elfenbensudskæringer, smykker og andre typer metalarbejder. Dog kan figurer associeret med fønikisk kultur såsom Astarte og Baal ses på smykkekunst og elfenbensrelieffer (f.eks. Kvinden ved vinduet), men disse figurer forekommer ikke på skålene.

³⁶ Karageorghis 2000.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

også været vigtigt at holde sig på god fod med alle imperierne. Den eklektiske stil har gjort det muligt at imødekomme dette. De scener, som oftest vises på skålene, skal søges i en royal kontekst, både inden for den assyriske og den egyptiske stil. Løve-, krigs- og mytescenerne fra Assyrien stammer alle fra relieffer i royale templer eller paladser, og gude-, farao- og sfinksscenerne fra Egypten er tilknyttet den royale sfære (faraos var gudernes repræsentant på jorden og blev associeret med gudfamilien)³⁷. Scenerne kommer fra de to rivaliserende højkulturers' propaganda og "statskunst", og fønikerne har muligvis (bevidst/ ubevidst?) indgået et kompromis ved at anvende begge stilarter. Sammenblandingen har måske derefter udviklet sig til en homogen eklektisk stilart³⁸, som blev efterspurgt og eftertragtet af datidens øst- og vestmediterrane elite. Denne stil blev måske endda i datiden kendt som fønikisk (?).

Den eklektiske stil på skålene bliver af forskere i dag anset for at være en fønikisk stilart, og en typologisk standard for cypro-fønikiske skåle er hermed blevet skabt³⁹. Konstateringen og etableringen af den fønikiske eklektiske stil som typologisk standard har således bidraget til identifikationen af fønikiske metalskåle uden for Cypern⁴⁰. Skåle fundet i Etrurien er eksempler på en sådan identifikation.

Fønikiske metalskåle fra Etrurien

Skålene fra Etrurien er oftest lavet af sølv, og bagefter forgyldte, og decorationen er som på Cypern også lavet i repoussé. Skålene dateres til ca. anden fjerdedel af 7. årh.⁴¹. Det præcise antal af fønikiske skåle kendes ikke. Strøm (1971) nævner tre skåle af "patera"-typen, mens Markoe (1985) har otte, hvoraf to stammer fra Praeneste, tre fra Caere, en (meget fragmenteret) fra Vetulonia og to af ukendt oprindelse. De to "patera"-skåle fra Praeneste blev fundet i Bernardini-graven sammen med andet gravgods bl.a. en anden type fønikisk metalskål, som menes at være inspirationskilde til de senere orientaliserende skål- og keramikformer (fig. 17)⁴².

Fig. 17. Sølvskål fra Bernardini-graven i Praeneste

³⁷ Brown 1992. Schulz & Seidel 1998. Egyptiske krigsscener ses også på skålene, så krigskulturen er ikke kun assyriske. Den assyriske "krigsstil" findes dog hyppigst på skålene.

³⁸ Markoe 1985, 1-5.

³⁹ Brown 1992.

⁴⁰ Markoe 1990.

⁴¹ Markoe 1985, 128.

⁴² Riva 2010.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

Skålene fra Caere er ligeledes fundet i en grav sammen med andet gravgods, bl.a. andre typer metalskåle⁴³. Det samme gælder andre metalskåle fundet i Etrurien: Fundkonteksten er den samme som på Cypern; skålene blev ligeledes placeret i grave. Men hvad med stilarten på skålene? Var decorationen magen til den på skålene fra Cypern? To udvalgte skåle fra hhv. Praeneste (E2) og Caere (E6) kan besvare disse spørgsmål⁴⁴.

E2: Skål E2 blev fundet i Bernardini-graven i Praeneste i 1876. Skålen måler H. 3,3 cm, og Dia. 18,9 cm, hvilket svarer nogenlunde til de gængse mål for "patera"-skåle. Den er lavet af sølv, men er forgyldt, og den forekommer intakt.

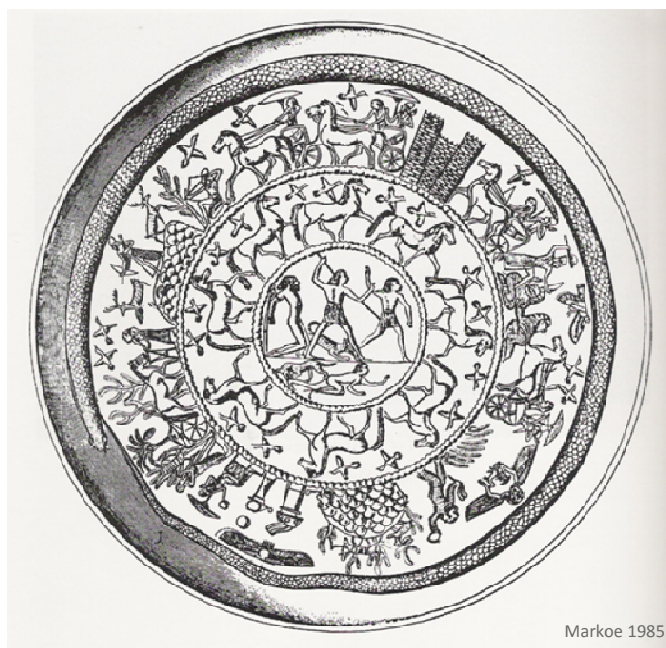

Fig. 18: E2 fra Bernardini-graven i Praeneste

På E2 ses tre friser, hvoraf medaljonen udgør den ene. Inddeling i tre friser med frisemedaljonen som centrum er populær og ses bl.a. også på den ene Dali-skål samt E6. Mellem de tre friser ses ornamentikbånd, hvoraf det yderste bånd er en slange.

I medaljonen ses en mand med spyd klædt i lændeklæde; bag ham ses en nøgen mand med skæg bundet til en pæl, samt endnu en lændeklædt mand som bides i anklen af en hund; under ligger en kravlende mand som ligeledes bides i foden. Manden med spyddet er iklædt egyptisk dragt og fri-

⁴³ Markoe 1985, E9 i kataloget. Rathje 1979.

⁴⁴ Skålernes navne E2 & E6 er baseret på Markoes (1985) inddeling. Navnene anvendes i denne artikel for at distingvere skålene, da de reelt set ikke har et navn som på Cypern (Amathus, Dali m.m.)

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

sure, men stilen er ikke udpræget egyptisk og scenen er ukendt. Scenen kan dog minde om de førømtalte "besejrende farao"-scener.

Mellemste frise viser otte travende heste med to fugle over dem hver. Heste er almindelige på fønikiske skåle, og motivet stammer fra nord-syrisk kunst. Hestene har dog et etruskisk islæt⁴⁵.

På den yderste frise fortælles historien om en prins, en abe og en gudinde. Historien fortælles i ni episoder, som tilsammen udgør myten: 1. udrejse, 2. jagten på kronhjorten, 3. nedlæggelsen, 4. ofring til gudinden, 5. angrebet af aben, 6. redningen af gudinden, 7. jagt af aben 8. drabet af aben, 9. hjemturen. Scenen er klassisk assyrisk og stammer fra "Abe-jagt-legenden". Scenen ses også på en anden skål fra Cypern.

E6: Skål *E6* blev fundet i Regolini-Galassi-graven i Caere i 1836. Den måler H. 3,5 cm, og Dia. 19,1 cm, hvilket er inden for standardmålene. Den er lavet af sølv men forgyldt. Skålen har samme tre-frise-sammensætning som *E2*.

Fig. 19: *E6* fra Caere

⁴⁵ Ibid, 1985, 41.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

I medaljonen ses to løver som angriber en okse. Over dem flyver en fugl. Løverne er af assyrisk inspiration, mens fuglen er den egyptiske Horus.

Mellemste frise viser en løvejagt. Denne scene er klassisk assyrisk, og ses bl.a. på relieffer fra Ashurnasirpal's palads (883-859)⁴⁶.

Den yderste frise viser en militærprocession. Disse processioner skal søges i en assyrisk kontekst og ses på adskillige fønikiske metalskåle, bl.a. fra Cypern⁴⁷.

Det kan konstateres at den samme eklektiske stil eksisterer på fønikiske skåle fra Etrurien. Både egyptiske og assyriske scener og figurer forekommer på skålene, og begge stilarter er repræsenteret. Assyriske scener er dog overrepræsenterede på de to beskrevne skåle, men egyptiske figurer forekommer også. Militærprocessionerne menes at være tilknyttet royale jagtsener nærmere end militære felttog. De jagede dyr på friserne er hhv. kronhjorten (E2) og løven (E6) – begge jagtdyr er yndede motiver på andre skåle fra Etrurien (og Cypern). Løver associeres indirekte med militæret, og det royale, mens kronhjorten er et aristokratisk assyrisk motiv⁴⁸. Om skålene er produceret i Etrurien eller fragtet til området fra f.eks. Cypern vides ikke med sikkerhed. Det må dog påpeges at hestene har etruskisk islæt, og skålene indeholder standardiserede scener, som ikke ses andre steder. Derfor menes skålene at være lokalproduceret af fønikiske håndværkere, som bosatte sig i området⁴⁹.

Fønikernes eklektiske nærorientalske stil menes at have inspireret til den orientalerende periode i det vestmediterrane område. Den orientalske stil havde i mange tusind år præget det nærorientalske og østmediterrane område⁵⁰. Stilen blev associeret med de store højkulturer i Assyrien (Mesopotamien), nord Syrien, Egypten og Hittitter-riket.

Aristokratiet i det vestmediterrane område begyndte at eftertrægte og efterligne de nærorientalske konger og eliter startede en orientalisering af ikonografi og genstandsforme. Det der før var en standardstil i nærorienten blev imiteret og assimileret ind i det vestmediterrane område. Fønikernes eklektiske orientalerende skåle (og andre luksusvarer) kom i høj kurs, og det orientalerende var eftertragtet. Den orien-

---

⁴⁶ Paley 1976. Reade 1983.

⁴⁷ Markoe 1985, 53: i modsætning til militærprocessioner på cypriotiske skåle er de fønikisk-etruskiske skålsener standardiserede; alle scenerne ligner hinanden.

⁴⁸ Paley 1976, 105, fig. 21d.

⁴⁹ Ridgway 2001.

⁵⁰ Riva & Vella 2006.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

---

taliserende stil blev et tegn på velstand, og hieroglyffer og andre eksotiske symboler blev populære⁵¹. Favoriseringen af den orientalske stil sås ikke kun på skåle, men også på etruskiske relieffer, som imiterede assyriske og persiske scener såsom processionsscener og gudebilleder⁵². Aristokratiets ønske om adskillelse fra det øvrige samfund blev inspireret af assyriske forbilleder, og nærorientalske royale motiver såsom løvejagt, heste, militærprocessioner og stridsvogne blev yndede motiver. Den orientalske inspiration sluttede dog relativt brat i første fjerdedel af 6 årh.⁵³. Men inden havde fønikerne og deres eklektiske luksusvarer resulteret i en orientalisering; fønikerne havde udover luksusgenstande bragt en ny stil til det vestmediterrane område⁵⁴.

Konklusion

På baggrund af artiklen kan nu konkluderes: fønikerne koloniserer muligvis Cypern i sen 9. årh., og overtager herefter en stor del af produktionen og handlen med luksusvarer herunder metalskålsproduktionen. Neo-cypriotiske skåle produceres sideløbende men opnår ikke samme popularitet, måske fordi de er af dårligere kvalitet. En præcis datering af hver enkel skål er umulig og typologien samt kronologien debatteres stadig. Den hyppigste fundkontekst er gravkonteksten, som også er almindelig uden for Cypern. "Patera"-skålene har næsten samme mål, så et standardmål kan konkluderes. Ligeledes produceres de hovedsageligt i sølv, nogle med forgyldninger, få findes i guld. Skålenes dekoration er en sammenblanding af egyptiske og assyriske scener, motiver og stilarter. Frisescenerne er ofte udpræget egyptiske eller assyriske i form af en myte, en jagt eller en gudscene, men figurer med andet islæt forekommer i scenerne. Assyriske scener er ofte inspireret af paladsreliefferne fra Assurnasirpal II's tid, mens de egyptiske scener ikke stammer fra en specifik periode, men er taget fra en faraonisk og gudeverden-kontekst. Sammenblanding af stilarter – den eklektiske stil – er måske blevet skabt og udført for at undgå en favorisering af en specifik "imperiumskunst". Derved har man muligvis undgået konflikter med højkulturerne, som var af handelsmæssig betydning for fønikerne. Stilen blev dog muligvis også skabt pga. Cyperns geografiske placering og de samfundsmæssige og politiske faktorer på øen. Den eklektiske stil findes kun på fønikiske metalskåle og "symboliserede" muligvis allerede i datiden fønikisk kunststil. Kunststilen blev eftertragtet i hele det mediterrane område og nærorienten (Nimrud). Etrurien er et eksempel på et område, som tog den eksotiske fønikiske stil (og genstande) til sig, og den eklektiske orientale stil blev inspirationen til den Orientaliserende fase. Skålenes geografiske udbredelse blandet med den eklektiske stil har medvirket til

---

⁵² Turfa 2001, Ridgeway 2001, Riva 2010.

⁵³ Turfa 1986.

⁵⁴ Riva & Vella, 2006.

FØNIKISKE METALSKÅLE

AF MARIA SOMMER

---

identificeringen af fønikiske metalskåle (og andre luksusvarer) i hele det mediterrane og nærorientalske område. Den eklektiske orientalske stil identificeres og kendetegnes i dag som fønikisk.

Litteraturliste

- Aubet, M.E. 1987. *The Phoenicians and the West – politics, colonies and trade*. Cambridge University Press.
- Barnett, B.O. 1974. The Nimrud Bowls in the British Museum. *Rivista di Studi Fenici*, vol. 2, 11-23.
- Bikai, P.M. 1989. Cyprus and the Phoenicians. *The Biblical Archaeologist*, vol. 52, no. 4, 203-209
- Brown, S. 1992. Perspectives on Phoenician Art. *The Biblical Archaeologist*, vol. 55, no. 1, 6-24.
- Coldstream, J.N. 1986. The Originality of Ancient Cypriote Art. *Cultural Foundation of the Bank of Cyprus*, no. 2, Nicosia.
- Gouda, V.K. *et al.* 2007. Survey of Precious Metal Production in Ancient Egypt. *International Conference on Strategies for Saving Indoor Metallic Collections with a Satellite Meeting on Legal Issues in the Conservation of Cultural Heritage*. Cairo, 25 February – 1 March.
- Karageorghis, V. 1999. A Cypriote Silver Bowl Reconsidered 1: The Iconography of the Decoration. *Metropolitan Museum Journal*, vol. 34, 13-20.
- Karageorghis, V. 2002. *Early Cyprus – Crossroads of the Mediterranean*. Getty Publications, Los Angeles.
- Karageorghis, V. 2005. *Excavations at Kition VI. The Phoenician and Later Levels. Part I*. The Department of Antiquities, Cyprus, Nicosia.
- Madhloom, T.A. 1970. *The Chronology of Neo-Assyrian Art*. The Athlone Press, University of London.
- Markoe, G.E. 1985. *Phoenician Bronze and Silver Bowls from Cyprus and the Mediterranean*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles.
- Markoe, G.E. 1990. The Emergence of Phoenician Art. *Bullitin of the American Schools of Oriental Research*, no. 279, 13-26
- Markoe, G.E. 2000. *Peoples of the Past – Phoenicians*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles.
- Myres, J.L. 1933. The Amathus Bowl: A Long-lost Masterpiece of Oriental Engraving. *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 53 part. 1, 25-39.
- Paley, S.M. 1976. *King of the World – Ashur-nasir-pal II of Assyria 883-859 B.C.* The Brooklyn Museum.
- Porter, B.N. 2003. *Trees, Kings and Politics – studies in Assyrian Iconography*. Academic Press Fribourg, Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen, Schweiz.

FØNIKISKE METALSKÅLE
AF MARIA SOMMER

- Rathje, A. 1979. Oriental Imports in Etruria in the Eighth and Seventh Centuries B.C.: Their Origins and Implications. *Italy before the Romans – The Iron Age, Orientalizing and Etruscan Periods*. David and Francesca R. Ridgeway (ed.) Academic Press, London.
- Rathje, A. 1980 Silver Relief Bowls from Italy. *Analecta Romana Instituti Danici*. IX, 7-47
- Reade, J. 1983. *Assyrian Sculpture*. British Museum Publications.
- Ridgeway, F.R.S. 2001. Near-Eastern Influences in Etruscan Art. *Italy and Cyprus in Antiquity: 1500-450 B.C.* Nicosia, 351-360
- Riva, C. & Vella, N.C. (ed.) 2006. *Debating Orientalization – Multidisciplinary Approaches to Change in the Ancient Mediterranean*. Equinox Publishing Ltd. London.
- Riva, C. 2010. *The Urbanisation of Etruria – Funerary Practices and Social Change, 700-600 B.C.* Cambridge University Press.
- Schulz, R. & Seidel, M. 1998. *Egypt – The World of the Pharaohs*. Könemann, Köln.
- Strøm, I. 1971. *Problems Concerning the Origin and Early Development of the Etruscan Orientalizing Style*. Odense University Press. Vol. 1 & 2.
- Tubb, J.N. 2003. Phoenician Dance. *Near Eastern Archaeology*, vol. 66, no. 3, 122-25.
- Turfa, J.M. 1986. International Contacts: Commerce, Trade, and Foreign Affairs. *Etruscan life and afterlife: a handbook of Etruscan Studies*. Wayne State University Press, Michigan.
- Turfa, J.M. 2001. The Etruscan and the Phoenicians of Cyprus: 8th- 6th centuries B.C. *Italy and Cyprus in Antiquity: 1500-450 B.C.* Nicosia, 271-290.